

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ МАЖЛИСИ КЕНГАШИНИНГ ҚАРОРИ

БИРИНЧИ ЧАҚИРИҚ ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ МАЖЛИСИНИНГ ИККИНЧИ СЕССИЯСИНИ ЧАҚИРИШ ТЎҒРИСИДА.

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Кенгаши ҚАРОР ҚИЛАДИ:

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг иккинчи сессияси 1995 йил 5 май куни Тошкент шаҳрида қақирлсин.

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Раиси

Э. ХАЛИЛОВ.
Тошкент шаҳри,
1995 йил 12 апрель.

ЧИМКЕНТДА УЧРАШУВ

1995 йил 14 апрель куни Чимкент шаҳрида Марказий Осиёдаги уч давлат бошлиқлари — Қозоғистон Республикаси Президенти Н.Назарбоев, Қирғизистон Республикаси Президенти А. Акаев ва Ўзбекистон Республикаси Президенти И. Каримовнинг амалий учрашуви бўлиб ўтди. Учрашув чоғида уч мамлакат ҳамкорлигининг мавжуд имкониятларидан тула фойдаланишга, Марказий Осиё давлатларининг бир-бирига яқинлашуви жараёнини тезлаштиришга олиб келиши лозим бўлган аниқ ёндашувлар белгилаб олинди.

ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИДА

Вазирлар Маҳкамасида Республика Бош Вазирининг биринчи уринбосари И. Журабеков раислигида Республиканинг истеъмол бозорини товарлар билан тўлдириш ва аҳолига савдо хизматини яхшилаш дастурини амалга ошириш учун ҳукумат комиссиясининг мажлиси бўлди.

Мажлисида истеъмол бозорини энг зарур товарлар билан тўлдириш иши мунтазам назорат остига олинди. Ҳукумат комиссиясининг мажлисида Ўзбекистон Республикаси Президентининг давлат маслаҳатчиси, назорат инспекциясининг раҳбари М. Мирқосимов, бош вазир уринбосари М. Усмонов иштирок этди.

«ТИББИЁТ ВА САПОМАТЛИК—95» КЎРГАЗМАСИ

«Ўзэкспомарказ» — павилионида «Тиббиёт ва сапомаатлик-95» халқаро кўргазмаси бўлиб ўтди. 3 кун давом этган тиббиёт кўргазмасида 25 мамлакатнинг юздан зиёд компаниялари замонавий тиббиёт асбоб-ускуналари, оптика ва мосламалар, янги дори-дармонлар намойиш этдилар.

МОЛИЯ ВАЗИРЛИГИДА УЧРАШУВ

16 апрел куни Ўзбекистон Республикаси Бош вазирининг уринбосари — молия вазири Б. Ҳамидов профессор Кит Гриффин раҳбарлигидаги БМТнинг ижтимоий сиёсат бўйича миссиясини қабул қилди.

Миссиянинг асосий вазифаларидан бири Республикада ҳукуматининг ижтимоий соҳа масаласидаги сиёсати билан танишиб, ўз навбатида шу соҳа борасида БМТнинг дастурини ҳукуматимизга тақдим этишдан иборат. Учрашувда БМТнинг Ўзбекистондаги доимий вакили Халид Малик иштирок этди.

ТАРБИЯ

ИНТИЗОМЛИ ОБРЎ ОЛАДИ, ИНТИЗОМСИЗ СОВРИЛАДИ

Шов-шув

ТОШЛАРДАГИ СИРЛИ БИТИКЛАР

Кўҳна тарих ўз қаърида ҳали биз учун номаълум бўлган қанчадан-қанча сирларни яшириб ётмаган дейсиз. Инсоният ақли бу сирларни забт эта борган сайин эса унинг теварагида шов-шувлар, турли хил мунозаралар авж олаверади. Жумладан, тошлардаги қадимий битикларни ўқиш ҳам аждодларимиз тарихини бизга янада ойдинлаштиради-ю, бироқ... Яқин-яқингача Чотқол тоғи ёнбағирларидан топилган кўҳна тош битикларни нью-йорклик академик Ферсман фақат қадимги яҳудий тилга мансуб, деб тахмин қиларди. Биз ҳам негадир ана шу тахмин билан чегараланиб қолавердик. Чунки таниқли олимнинг фикрларига қарши фикр айтиш учун асосли далил керак эди-да...

Лекин ўзбек геологи Рустам Юсуповнинг гаройиб топилмалари бу нарсга туртки бўлиб, шарқшунос олимларни анча шошилтириб қўйди. Худди ана шу Чотқол ёнбағирларидан топилган тош битиклар ёнма-ён қўйилганда араб имлосидаги сўзлар, сўз бирикмалари ҳосил бўлди. Уларда «оллоҳ», «рабика оллоҳ» ва бошқа арабча битиклар акс этиб, олимлар орасида катта шов-шувга айланди. Олимлар бу тош битикларга муқаддас Куръони карим ёҳуд инсониятга Оллоҳдан юборилган ваҳий муҳрланган дея тахмин қилишмоқда. Изланишлар, тошлардаги сирли ёзувларни ўқиш ҳали давом этаётир.

Кулупнайхўрлик

А. САПАРМАТОВ сурати

УШБУ СОНДА:

2-бет

• *Паҳлавонлар кефак бу юртга.*

3-бет

• *Муҳаббат мулкнинг султони*

7-бет

• *Эланин кизи*

8-бет

• *Бепарво хотин*

ОБУНА БОШПАНДИ

Севимли газетангиз

«Оила ва жамият»га

1995 йилнинг 2 ярми учун
обуна бошланди

ОБУНА БАҲОСИ

3 ойга — 42,90 тийин

6 ойга — 85,80 тийин.

Элатма: вилоятлардаги матбуот тарқатиш марказлари ушбу обуна баҳосига ўзларининг газетани етказиб бериш борасидаги ҳаражатларини қўшиш ҳуқуқига эгадирлар.

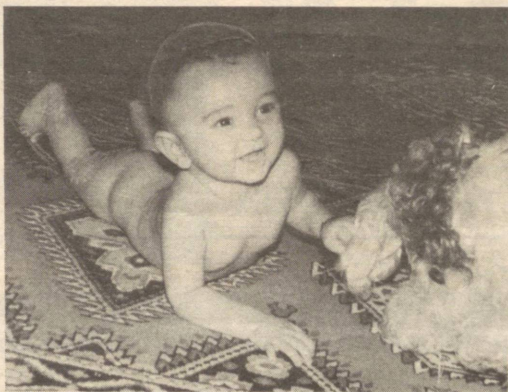
«Оила ва жамият» 14 (186)

20 апрель 1995 йил

Баркамол авлод учун

“Соғлом танда соғ ақл” дейишди. Аммо бунинг тескарсини ҳам ҳеч ўйлаб кўрганмисиз, яъни соғлом ақл иллатлардан ҳоли танни яратишини. Келинг яхшиси, далилларга мурожаат қилайлик.

Автомобил ҳалокатига учраган Френк Ричардони нақ ажалнинг комидан қайтариб қолишди. Энди унинг олдида мажакланиб кетган иккала оёғи кесилиб бир умр ногирон бўлиб қолишдек кўргулик турган эди. Аммо у ҳар қанча баҳога бўлса ҳам оёқларини сақлаб қолишга интилди ва бу баҳо нихоятда юқори бўлди. Етти йил мобайнида ётоққа михланиб ўнлаб оғир операцияларни бошидан кечирган йигит ўрнидан турганида 30 кг тана вазнини йўқотган, оёқлари суяк ва теридан иборат бўлиб қолган эди. Болалигидан буюк атлет бўлишни олдиға мақсад қилиб қўйган Фрэнкнинг иродаси бүкилмади, оёғидagi дўзах оғриқларини мардонавор енгиб машқларга зўр

Р. АЛИБЕКОВ сурати

дантирбия дарсидан озод қилинди деган шифокор хулосасини олишга интилишди.

Соғлом ҳаёт тарзининг фаол тарғиботчиларидан бири академик Н. М. Амосовнинг фикрига кўра инсон аъзо ва тузилмалари одатдигидан кўра 10 баробар ортик

У бунга умуртқа погонаси қияликларини тўғриловчи мушакларни қисқартириш йўли билан эришган эди.

Икки ярим минг йил аввал Элла-данинг улкан қояларига юнон баҳодирлари томонидан ўйиб езилган битик ҳанузгача сақланиб

ПАХЛАВОНЛАР КЕРАК БУ ЮРТГА

берди. Пахлавон 1986 йилдан бошлаб бир неча йил мобайнида умумжаҳон “Мистер Олимпик” кўрғинини энг юқори шохсупасини эгаллаб келди. У ҳанузгача жаҳоннинг энг кучли 10 атлетидан бири ҳисобланади.

Ёхуд, бир неча ўн йиллардан буюн жаҳон спорт ва кино мухлисларини ҳайратга солиб келган, инсон имконияти даражасининг нақадар сарҳадсизлигини исботлай олган, шарқча якка кураш усулларининг энг еруғ юлдузларидан бири марҳум Брюс Лининг болалиги ҳақида эшитган бўлсангиз керак. У нихоятда озгин ва касалманд бўлиб, онасининг шохидили беришча мунтазам кўча болаларидан калтак еб келган. Зўр ирода кучига эга бўлган болакай ўзининг бутун тафаккури ва иқтидорини вужуд ва руҳ мукамаллигини оширишга қаратди ва бунга эришди. Машқларнинг жадаллигидан у оғриқ ва чарчок хиссини сезмайди-ган даражага етди. Машғум ўлим бу юксак онг ва ирода соҳибини бевақт қолиб кетмаганида, у яна минглаб мўъжизалар кўрсатиши мумкин эди.

Инсон вужудининг имкониятлари ана шундай ададсиз, уни фақат соғлом ақл воситасида аниқ бир ўзганга солиш керак. У азадан ҳаракатга, тезлик ва тезланишга муҳтож, буни қанча эрта бошласа шунча яхши натижага эришиш мумкин.

Масков яқинида Б. ва Л. Никитинлар оиласи бор. Эрта жисмоний чиниқтириш, жадал ва оқилона зўрқотириш билан бу оилда болалар 3 ойлигидек мустақил тик турадиган ва жуда эрта юрадиган бўлишади.

Олис аждодларимиз ҳаракат ва тезлик билан ўзларига овқат топиб ейишган, хавф-хатардан қутулишган. Инсониятга таҳдид солаётган асримиз фалокатларидан энг гаддори камҳаракатлик бўлиб, унга биз кўр-кўрона интиламиз. Жумладан, кўпгина болалар ота-онасининг ҳаёт тарзига қараб туриб, бир бекат наридаги мактабга ҳам автобусда боришди, қандай восита билан бўлса ҳам ба-

зўриқишни бамайлихотр эплаши мумкин. Бунинг учун, албатта, уларни мувофиқ тайёрлаб бориш лозим. Ҳаракат ҳар қандай дорининг ўрнини олади, аммо унинг ўзини бирор нарса билан алмаштириш мумкин эмас. Жисмоний машқлар воситасида вужуднинг турли хасталикларга чидамлилиги ошади, қонда тананинг ички душманларидан бири бўлган холестерин микдори камайди, қон ивувчанлиги камайиб оқиб тезлигининг кучайиши уни томирларига да котиб қолишининг олдини олади. Қонда электролитлар микдори мўътадиллашиб, юракнинг қисқарувчанлиги яхшиланади. Ҳаракат натижасида буйрак усти безлари “яхши кайфият гормонлари”ни жадал ишлаб чиқаради. Югуриш, сузиш каби узок муддатли меъерий зўриқиш қон таначаларининг тез янгилашиб туришига сабаб бўлади, бу эса ўз навбатида моддалар алмашинувини меъерига солади, тўқималарнинг, айниқса асаб тўқималарининг қон томирлари кенгайиб қон билан таъминланиши бир неча баробар ошади. Овқат ҳазм қилиш тузилмаси шараф билан яхшироқ таъминланиши ҳисобига бу жараён бир неча баробар оsonлашади ва ошқозон ичак яраларининг олди олинади.

Оғир ақлий зўриқиш натижасида буюк тадқиқотчи Луи Пестер миясининг чап ярим шарига қон қўйлади. Шундай кейин у мунтазам югуриш билан шугуллана бошлайди ва хасталикдан кейин яна 30 йил умр кўриб ўзининг оламшумул кашфиётларини қилиб улгуради. Ўлгандан сўнг олимнинг миясини ериб қўришганида, чап ярим шари умуман ишламаганини, олим жисмоний зўриқиш воситасида фақат битта ярим шарининг резервларини юзага чиқариб яшаганлиги маълум бўлди.

Жисмоний тарбия воситасида америкалик цирк артисти Виллард эришган натижалар ҳаммасидан ошиб тушди. У томошабинларнинг кўз ўнгига бир неча дақиқадаёқ ўз бўйини бир қаричга узайтира олди.

“Кучли бўлишни истасанг — югур, чиройли бўлишни истасанг югур, ақли бўлишни истасанг ҳам югур”.

Диеримиз Рустами дostonларни, Алпомишларни яратган, пахлавон Маҳмуднинг киндик қони тўқилган ва нихоят Руфат Рискиевдай жаҳон чемпионларини вояга етказган қутлуг юртдир. Бу юртнинг ҳар бир фарзанди улардан шон-шухратли баҳодирлар бўлиб етишишга талабгордирлар. Фақат гўдакликдан спорт билан шугулланишга бундай қутлуг мақсадга эришиш мумкин. Бунинг учун эса бизда барча имкониятлар мавжуд.

Алижон ЗОҲИДИЙ
Тошкент Болалар Тиббиети
институт

Онажоним табиат

ҚЎНҒИР АЙИҚ

Қўнғир айиқ, тана тузилишида елқасининг кенлиги, олдинги оёқларининг бақувватлиги ва салобатли юриши билан бамисоли курашларда доимо голиб чиқиб, елкаси ерга тегмаган пахлавонларга ўхшаб кетади. У республикамизнинг кўпгина тоғли ҳудудларида учрайди. Мўйнаси, очик товланувчи, жун узун ва сийрак ҳамда, тирноқлари ок рангда бўлиб, Узок Шимолда яшайдиган уруғларидан фарқ қилади.

Қўнғир айиқ Тянь-Шань тоғи гармоқлари, Зарафшон ва Туркистон тоғ тизмалари, жумладан Бойсун, Чотқол тоғларида, асосан тоғнинг энг баланд қисмида яшайди. Баъзида япроқли ва нина баргли ўрмонларда ҳам учраши мумкин. Кўклам пайтлари ўтлоқларда, ёз ойларида япроқ баргли ўрмонларда, бутазорларда ва қалин ўстан дарахтзорларда учрайди.

Бу пахлавон октябрь ойининг охири ва ноябр ойининг бошларида қишқи уйкуга кетиб, анча сергак ухлайди. Мабодо, бирор ҳадик сезадиган бўлса, бирдан уйкудан туриб, уясидан ташқарига чиқиб олиши мумкин. У уясини тошлар орасига, баъзан қалин бутазорларга, аганаган катта дарахтлар орасига ва горларга шомол тегмайдиган томондан қуради. Тўшақ ўрнида чириган ўсимлик

Етти кун

ЯНГИ ИШ ЎРИНЛАРИ

Косонсой туманининг қишлоқ фуқаролар йиғини ва маданият уйи ташаббуси билан Терғачи қишлоғидаги О. Тўхтапўлатова хонадонига миллий каштачилик цехи очилди. Қишлоқда яшовчи хотин-қизлар эндиликда бу ерда сифатли кашта буюмлари тайёрлашмоқда.

Ушбу қишлоқда яшовчи У. Зиёвуддинова хонадонига ҳам дўппидўзлик цехи фаолият кўрсатяпти.

ТУҶФА

Бухородаги 24-ўрта махсус мактаб-интернатда кўзи ожиз болалар меҳнат таълими устахонасида қўлбола дастхонларда оддий ипдан бежирим поёндозлар тўқишмоқда. Яқинда бу махсулотлар пулланиб, бадалига билим маскани учун кир ювиш машиналари, электр дазмоллар ва чиройли гиламлар сотиб олинди, фойдаланиш учун хоналарга қўйилди. Болаларнинг дам олиши учун қурилган ёзги айвончаларни безашга эса Бухоро ўқув ишлаб чиқариш корхонаси раҳбарияти 15 та поёндоз совға қилди.

ЯХШИЛИКНИНГ БИР КУНИ

Сурхондарё вилоят болалар жамғармаси Музработ туманидаги олтита оилага моддий ёрдам кўрсатди. Булар орасида тўрт нафар етимни ўз тарбиясига олган Даврон Ёрматов, 8 боланинг отаси 1-гурух ногирони Нормамат Улугов ва икки етим неварани қарамоғига олган Каромат Шукуровлар бўлиб уларга ун, гуруч ва пул ҳада қилинди.

СОДА ЗАВОДИ ҚУРИЛМОҚДА

Қўнғирот туманида сода заводи қурилиши бошланди. Унинг биринчи қисмини шу йил охиригача ишта тушириш мўлжалланмоқда. Агар заводнинг биринчи қисми ишта тушса, у йилга 190 минг тонна сода етиштириб беради. Республика-мизнинг содага бўлган эҳтиёжи эса 70 минг тоннани ташкил этади.

Завод қурилиши 1996 йилга бориб тугалланса, 450 минг тонна сода ишлаб чиқариш қувватига эга бўлади. Бунинг учун зарур хом ашё Орол бўйидаги “Борсакелмас” ва “Коровулбозор” районларида 20 миллион тоннадан ортик эканлигини мутахассислар аниқлашган. Фақат метал коксини Украинадан келтиришга тўғри келаркан ҳолос.

ШОИРАНИНГ 80 ЙИЛЛИГИГА

Яқинда Тошкент шаҳар Мирзо Улуғбек туманидаги 241-ўрта мактабда шонра Зулфия таваллудининг 80 йиллигига бағишланган йиғилиш бўлиб ўтди.

Шоиранинг юбилейи муносабати билан ўқувчилар томони-дан безатилган залда Зулфиянинг ҳаёти ва ижодида доир лаҳзалар, қизлар мушойраси ҳамда қўшиқ ва рақслар ташриф буюрганлар ҳукмига тақдим қилинди.

ХАЙРЛИ ИШ

Тошкентдаги “Зафар” тижорат фирмаси хайрли ишта қўлиб, “Болалар жамғармаси”га 80 та болалар қароватини совға қилди. Бу совганинг 65 таси дарҳол Қорақамишдаги 1-махсус болалар уйига жўнатилди.

ЎЗ МУХБИРЛАРИМИЗ ХАБАРЛАРИ АСОСИДА
ТАЙЁРЛАНДИ

илдизларидан фойдаланади.

Қўнғир айиқ овқатланиш учун йирткичлик, ўлжа пойлаш каби ҳусусиятларга эга эмас. Баҳор мавсумида таран илдизлари, ўсимлик пиёзи, майсалар, баъзан эса қўнғизлар билан ҳам овқатланаверади. Ёз ойларида тоғолча, дўлана, олма, ёнғоқ, ва бошқа меваларни хуш қуради. Унинг тускли ёввойи ҳайвонларга ҳужум қилиш ҳоллари камдан-кам учраши мумкин.

Бу айиқлар феврал ойида биттадан учтагача, гоҳида учтадан бештагача бола туғади. Болалари туғилган пай-тида деярли ялонғоч бўлиб, жуда сийрак жун билан қопланган бўлиб орадан 13 кун ўтгач қўз очади. Бутун ёз давоми айиқчалар доимо онаси билан бирга ётиб туради. Қузга келиб, уларнинг оғирлиги 30 килограмдан 40 килограмгача етади. Улар 1 ёшда жинсий жихатдан етилиши мумкин. Айиқлар 28-30 йилгача умр кечири-шади. Айиқни ов қилиш ман қилинган, у Ўзбекистон қизил китобиға киритилган.

Асқар ХОЛМУМИНОВ,
биология фанлари номзоди

Истеъдодли шоирларимиздан бири Умархон Амирий (1787-1822) ижоди хусусида туркум мақолалар тайёрлаган эдик. Шулардан бирини семимли «Оила ва жамият»имиз муҳлисларига тақдим этишга жазм қилдик.

1. ШАЖАРАСИ ВА ХОНЛИГИ

Умархон Амирий ўзга хонлардан бироз фарқли шахсдир. У киши Фаргона тарихида илк бор Қўқон адабий муҳитига асос солди. Бунга қадар Фаргона водийси Мирзо Бобур, Шоҳ Машраблар билангина адабиётда гурурланиб турарди. Умархон замонидан бошлаб эса водийи Фарғонада жуда катта адабий бир мактаб юзга келди. Хон замондошларидан бири шоир Адонинг (XIX аср) ушбу фикрларида ҳам жон бор эди:

Гар Навоийдин Адо сўзини ўтқарса не тоғ,

Шоҳ Умар афзалму ё Султон Хусайни Байқаро.

Бу уринда Умархон замонини Хусайн Байқаро (XV аср) замониға самимий бир ўхшатиш қилинган. Негаки, Амирий ўз шажарасининг Темурийларга уланишини ишора қилади: «вужудим гулбуну Темур Курагон гулстони шажарасини самарасидур» («Девон»дан). Афтидан, бунда «Олтин бешик» ривоятига ишора қилинмоқда. Олим Хожининг «Тарихи Туркистон» асариде келтирилишича, бу воқеа бундай кечган: ҳокимиятдан умидини узган Мирзо Бобур (1483-1530) Фарғонаий заминни эгасиз қолдириб, кетишни истамайдди. Натигада уч ойлик бир фарзандини (канизгидан туғилган бўлса керак) олтин бешикка белаб сойликда қолдириб кетди. Одамлар уни боқиб олишади ва вақти келиб унга воқеани айтишади. Оқибатда, Умархоннинг бош бобиси Қўқон хонлигини тузади. Ҳар ҳолда бунга ишоншига асос бор. Чунки илгари эл хон кутаришайтанда аввало Шажара суриштиришган.

1810 йилда Умархон акаси Олимхоннинг урнига тахтга ўтирди. Бунга қадар у Фаргона ҳокимлиги тарихий манбаларда қайд этилишича, Умархоннинг ҳокимиятга келиши учун тарихий зарурият туғилган, у хонлик даврида Фарғонаий заминни гуллаб-юборди. Шарқ кишининг ёлгон гапирмаслигини ҳисобга олиб, унинг ушбу сўзларига қўлоқ соламиз: «Даврон ҳолойиқ асойиш топдилар... давр зулмидан бузулгон қўнгулар вайроналарни лутфур марҳамат бирла обод қилдик...» («Девон»дан).

2. ОИЛА ВА МУҲАББАТ

Амирий 1807 йили Андижон ҳокими Раҳмонқулибегнинг дилбар қизи Моҳларойим (Нодира)га уйлانган эди. Тақдир икки юлдузни бир-бирига шу тариқа туғирлаб қўйди. Нодиранинг Нодира бўлишида Амирийнинг, Амирийнинг Амирий бўлишида Нодиранинг хизматлари бекиёс. Улар ҳеч қачон бир-бирисиз яшай олишмасди. Ривоятга қўра, бир кун Умархон мастлик билан Нодирага: «Саройда неки нарсани ёқтирсанг олгин-да бу ердан кет» дейди... Амирий уйқудан уйғонса, махсус аравада кетиб бораётти, эндида Нодирабегим. Ҳайрон бўлган хонга қараб бегим дейдики: «Саройдан сиздан бошқа бирон нарса мен учун йўқ. Шу сабаб, амрингизга итоат қилиб, энг керакли нарсани олиб кетаяпман».

Бу муҳаббат бора-бора илоҳийга айланди, ҳамкорликда гузал шеърлар туғилди. Нодирабегим бу ҳақда ўз девонининг дебючасида жуда яхши ёзган. Энг нозик пайтларда улар шеър воси-

тасида сўзлашишган. Ҳавас қилгудек оила шундай эмасми?!

Нодирабегимнинг энг гузал шеъри, бугунги кунда ҳофизларимиз тилидан тушмайдиган ашула «Фигонким»ни 1822 йили Амирий вафоти муносабати билан ёз-

ган эди. Хонимизнинг ҳам ушбу сатрлар билан бошланадиган шеъри Нодирабегимга бағишлангандир:

Қошинга теғузмағил қаламни,
Бу хат била бузмағил рақамни.

Бутхоналар ичра ҳеч тарсо

Бир кўрмади сен киби самани...

3. ШОИРЛИК ЗАВҚИ

Амирий эрмак учун ижод қилган эмас, у чин бир шоир эди. Унинг шеърлятида муҳаббат мавзуси устивор даражада. Ўзи ҳам бир уринда сўз уйини қилиб деганди:

Менки саҳройи жунун Мажнунни саргардонимен,

Хурматим тутким, муҳаббат мулкининг султонимен.

Лекин бу ишқ ҳиссиз, завқсиз бир ишқ эмас, у шоиримизнинг камтарлигига қў-

ра, «Навоий дафтарини ўрганишдаги машқлардир»:

Бир парийпайкар хати лаълини шарқ эттим Амир,

Бу газалини зери машқидур Навоий дафтари.

Хон шоиримиз «бир парипайкарга» мубтало бўлгандир, негаки унингча, «гулирхусор санамлар ҳуснининг ойинаси маҳбуби бемисл жамолини»(нг) жилваю маҳариридир» («Девон»дан). Шундай қилиб

да зўрма-зўраки, далил-исботсиз Амирийни формализмда айблайдди. (Т. 1987). Бунақанги фикрларнинг бугун кунни битди.

Умуман, бизда шеърни таҳлил қилиш услуби ривожланмаган. Шеър тилини тушунмаймиз, унвон олиш учун нималар демаймиз. Шу маънода Амирий ижодини таҳлил этувчи «Изоҳли лугат»ни тайёрлаб қўйдик. Вақти келса, албатта уни

МУҲАББАТ МУЛКИНИНГ СУЛТОНИ

шоиримиз Санамлар жамолида Азали нақошнинг зуҳурини кўрарди ва ҳайратга чўмиб «бадеъ нақшлар офаринанда суруд қилур эрдилар». Баъзан эса фозилларнинг шеърлярига завқ-шавқ билан муҳамаслар боғлар эди.

Шоиримиз мутолони гоёта севар, ҳатто «оят ва аҳодис гаҳварлари бирла қулоқ садафин тўлдирган» эдилар. Шу сабаб бўлса керак, унинг шеърляри гоёта латифдир. Амирий нақшбандчи бўлгани ҳолда ута маҳозий сўзлайди. Ҳатто, баъзан унинг шеърляри анъанавий туюлади. Лекин адабиёт илмидан жиндек хабари бўлган киши уни дарҳол формализмда айбламайди. Мисол учун О. Носиров «Ўзбек адабиётида тенденциялар кураши тарихидан» китобида ноҳақ равиш-

эълон қиламиз. Бу уринда сўзни муҳтасар қилиб, Қўқон адабий мактабининг вакилларидан бири Дилшод-Барнонинг ушбу шеърини келтириш билан чекланамиз:

Шеърят кишвариға шоҳ Амир,

Ҳамқалам дўстляриға паноҳ Амир.

Гар газалхонлари лашкар эса,

Ўзи саф бошида пешвоҳ Амир.

Бу адаб рўзгор гулшанидур

Бундаги раҳбару сипоҳ Амир.

Мулки Фаргона адабга эрса қўз

Мисралар устидаги ниҳоҳ Амир.

Табиғи Барносиға бақсангиз агар,

Шоирликда заррин қулоҳ Амир.

Абдумалик ЁҚУБОВ

Ўғит

ҲАСАД

Қўшниллар ҳақида ривоятмиз бир ҳикоя эшитгандим. Ундаги узгалар қувончини қуролмайдиган бир одамнинг аяғчи тақдирини ҳар ким учун ибратли бўла олади деб уйлайман.

Маҳаллада кўп болали одам билан фарзандсизлиги туфайли бола боқиб олган киши қўшни туришаркан. Бир девор наридаги болаларнинг қий-чувини негадир бола асраб олган одам ёқтирмас, туғироти, қуролмас экан. У шу даражада болаларга ҳасад қилибдики, ҳатто уларни заҳарлаш йўлини ҳам ўйлаб топибди. Мақсадига эришгач нима бўлишини ўзинча тасаввур қилиб қўрар, кўнгли таскин топгандек бўлар экан.

Ҳуддас, уша одам уйига заҳарланган сақич олиб келганда нима ҳам бўлибди-ю уни ҳасаддан фаромуш қилиб, тоқчада қолдирганча ишта унаб кетибди. Рўзгордаги майда-чуйда ишлардан толиқиб, бир дам ҳордик, чиқармоқ ниятида суридаги жойга ёнбошлабди. Уйда хотини боласи билан ниманидир тортишар «даландан сурамасдан-а»... дея хотинининг берган танбехлари бола хархашасини оширарди. Эркак «Менинг уйимда бир боланинг ис-

такларини қондирадиган мол-дуне топилай қолдим?» деган уй ҳасидан утани-ю етган жойидан «Берсанчи энди...» дея овоз беради. Бир зумда унинг хархашаси тинади. Хотини ҳовлига чиқиб, қозон-товоққа унай бошлайдди. Эндил болалар хархашаси ҳамоясининг ҳовлисидеа бошланади. Негадир унинг асаблари таранглашар, заҳарлаш учун қўлай пайт келмадикикин дея иккиланарди. Охири нима бўлса, бўлди, дея сақичини олмақ учун ичкари уйга йўналади. Эшикни очиб ичкарига бир қалам ташлайди-ю... Зум ўтмай уйдан аяғчи қичкирик эшитилди. Қўни-қўшнилари уйга кириб келишганда у таваб-тазаррулар қилиб фарзандларин кечирим сувар, қўчоғида эса жонсиз бола жасади, ерда сақич қоғозлари сочилиб етарди...

Мана ҳасадлуғийнинг аҳволи. «Бировга чоқ қазима, ўзинг тушасан» дейишади.

Энг асосийси бу иллат ута юқумли, тез урчувчан бўлиб, менингча ҳар кимнинг унга қарши ҳимоя услуби бўлмоғи дуруст. Шу боисдан ҳам «Ҳасад эмас ҳавас қилиш керак деган машойиҳлар.

Э. Ботиров

Бир куни

иш тинчгина кетавериш билан битмайдиган қуринади. Шарт қалишимни қўлга олганча чайла томон югурдим. Ари кетингизга тушганида қочманг экан. Орқамга қарасам тала-тала асаларилар қувиб келяпти. Тутриси, нима қиларимни билмай шошиб қолдим. Ун-ун беш метрлар узоқдаги чайла томон югуриш бефойдалигини билиб бедапояга етиб олдим. Чайла томондан воқеани кузатиб, унинг сабабидан хабардор бўлиб турган амаким кула-кула мен томон келарди. Мен унинг қулгисига тушунолмай ҳайрон эдим. Амаким етиб келди-да, қулгидан ёшланган қуларини қўли билан артиб туришимга қумаклашди. Кетимдан қувиб келган арилар эса аллақачон тарқалишиб

САБОҚ НИШЛАРИ

Утган йили бўлиб утган бир воқеа ҳануз ёдимда. Асаларичи Рўзимурод амакимнинг кистови билан дам олиш кўни мотоциклни миниб, у кишига тегишли бўлган қутилар қўйилган баҳаво бедапоя томон йўл олди.

Баҳор келиб қўнлар исиган, дарахтлар гуллаган новдаларидан яшил барг чиқаришмоқда. Асалариларга ҳам «жон» кириб қолган. Бедапояга яқинлашганим сайин кенг дала четидеги омонат қурилган чайла янада катталашиб бормоқда. Мана, бир пасда ари қутилари урнатишган супага ҳам етиб келдик. Мотоциклдан тушдик-да, уни ариқ буйида тут дарахтига суяб қўйдик. Бир пайт амакимнинг презинт чайласи томон икки-уч қадам ташламасидан атрофимда бир тўп асаларилар тудаси «гувиллашиб» қолди. Аввалкиа эътибор бермадим. Шу топда уларнинг икки-учи юз-қузимдан «ялаб» утди. Курсамки,

кетган эди. Амаким бошимдан—оёқ синчковлик билан назар солди-да, — Жиян, асалари дегани, ута покликни, тозаликни яхши куради. Унинг диди шунчалик уткирки, бироз қўланса ҳид ҳам унга ёқмайди. Уларнинг сени қувшишга сабаб анаву шиминг почасидеги бензиндан келатган ёқимсиз ҳид, — деб шимимга ишора қилди. Ҳақиқатан ҳам мотоцикл бакидан шимимга бироз бензин томган экан. Мен ичимда ўз эътиборсизлигимдан ўзимни қўйидим. Сездимки, баъзи жониворлар покликни инсондан қўра яққорлоқ ажратар ва севар экан. Шулар ҳақида уйлаганимда баданимдаги ари нишларидан қолган орғиқ тарқалиб, ҳасаддан кутарилди. Бу нишлар покликдан сабоқ берган нишлар эди...

Х. Мирзакаримов сурати

Мактаб остонасига оёқ қўйиш ҳар бир инсон учун ниҳоятда катта ҳаётий бурилишдир. Мана шу даврдан бошлаб болаликнинг энг бегубор онларига бир қадар чекланишлар кириб келади. Энди бола оилада нафақат оилавий баъзи бурчларни, ваҳоланки, ўз шахси учун зарур бўлган хусусий вазифаларни бажариши шарт даврга ўтади. Бу билан унинг оиладаги роли бир қарашда камайгандай эмас, аксинча кўпайган бўлади. Яъни у ўз обрўсини энди нафақат оила аъзолари ўртасида, аксинча, жамият ўртасида оила обрўсини ўз шахсий ҳаракати билан ҳимоя қилиш даври бошланади.

Рухий муҳити соғлом оила аъзоси бўлган боланинг биринчи бор мактабга бориши қанчалик ҳаяжонли бўлмасин у учун жиддий қийинчиликлар туғдирмайди. Чунки мактабда ўқитувчи ҳамма болаларга бир куз билан қарайди. Оилада ҳам болага мактабга борганлиги муносабати билан алоҳида эркатойга қараш қилмасдан, мактаб унинг ўзи учун керак бўлган бурч сифатида қараган маъқул. Чунки мана шундай қаралгандагина бола ўй вазифаларига, мактаб топшириқларига шахсий бурч сифатида қарашга ўрганилади боради.

Ўз бурчини сезган шахсда эса ўз шахсига ҳурмат туйғуси тобора ортиб яхши шаклланади. Ҳаммамизга маълум тўшунча, яъни ўзини ҳурмат қилмайдиган шахс бошқаларни ҳурмат қилишни билмайди.

Бу ўринда тарбиянинг, мактаб ва оила тарбиясининг бола шахсиятига бир йўналишда мутаносиб олиб борилиши жиддий эътиборга молик.

Биргина мисол келтирайлик. Собирнинг мактабдаги илк кунлари. У онасига шундай деяпти:

— Танаффуслар жуда кичкина. Кўнғирок чалинади, нарсаларни йиғиб кўча эшигига етганимча яна киришга чалинади.

Онаси:

— Танаффусда тез чолиб албатта, тоза ҳавога чиққин.

— Ээээ, билмайсизда, мактабда чолиш мумкин эмас.

Мана бу мисолчада Собирнинг онаси биргина сўзни ноаниқроқ ишлатгани, мактаб ва оила талабининг бола қалбига номуносиват келганига қаршилигини курсатмоқда.

Биз катталар бу номуносиват

Халқимиз орасида қадимдан бу нарсасга эътибор берилган. Шунинг учун ҳам қиз бола ёшликдан оқ оилада ёрдамчи сифатида кузга тезроқ ташланган, унинг шўхликлари, акиси ёки укасини тежаб-тергашларига «қиз бола-да», деб катталар уни олдинроқ сезишган.

Халқ, кўпчилик сезган бу оддий тушунчанинг тағи узоққа тади. Физиолог, руҳшунос ва

«Оилада руҳий муҳит» рукнини Маҳмуд Йўлдош олиб боради

нотўғри баҳо берилган бўлади.

Бошлангич синф, яъни 6–9 ёшли болалар мактабгача ёшдаги қилиқларини энди такрорлашмайди. Ёш бола ўзарлик қилиб пиёлани отиб юбориши мумкин, бу ҳолда у пиёланинг синишини

лаб борсангиз унинг оиладаги урнини камситмаган бўласиз.

Пиёла болангизнинг қўлидан тушиб кетиб синганда эмас, бу пиёла синиб бўлди, ундан кўп вақт илгари иш буюрганингизда, «эҳтиёт бўл, синиб қолмасин», деган тарбиявий сўзлардан бошланг.

Бола ўз иродаси билан кундуз мактабда буюрилган ишларни бажаришга ўрганса, кечқурун ишдан қайтганингиздан кейин сиз уни дарс тайёрлашга ўтиришга мажбур қилишингизга ўрин қолмайди.

Ўз бурчини бажаришга мажбур қилинган оила аъзосининг оилада руҳий ўрни бошқалар билан баробар бўлиши мумкин эмас.

Ўз бурчини мажбур қилиб ўрганган бола мустақилликка ўрганмайди. Ваҳоланки, шундай экан биз ҳаммамиз ўз боламизнинг мустақил бўлишини жуда-жуда кутамиз ва мустақилликка ўргатиб борамиз.

Мустақил, ўзини тежаб-тергаб борган болагина ўз ҳаётини тулиқ таъмин қилиб боради. Агарда болага доим унинг руҳий ва амалий ишларини кўрсатиб, уларни бажаришга мажбур қилиб борсангиз бу ҳолда оилада нотенглик юзга келади ва оила аъзолари ўртасида нотенглик бўлган ҳолда руҳий муҳит соғлом бўлмайди.

Шундай экан болангизнинг бирор ҳолда ўз вазифаларини бажармаганлигини кўрсангиз албатта мажбур қилишга шўшилманг. У ўз вазифасини бажармаганлигидан ўртоқлари, синфдошлари олдида бирор марта ўялса, бошқа бундай қилмасликка ўрганади. Чунки уят яхши маънода инсонни ўзликка олиб боради.

БОЛАНИ УЯЛТИРМАНГ

ликин сезмай ҳам ўтишимиз мумкин. Аммо бола қалби ҳали ўта мусаффо бўлганлигидан унга талаб, тушунча қоида ёки оддий бир сўз ва ҳоказо, биринчи бор қандай ёзилса, ёки айтилса у ўзи учун шундай тушунча ҳосил қилади. «Мактабда чолиш мумкин эмас».

Оддий тушунчалар ҳам ҳар кимда ҳар хил тезлик ва қувватда ёки қолдиради. Бу ҳодиса биринчи ўринда инсоннинг шахсий хусусият, қобилият ва ёши билан боғлиқ бўлади. Мана шу ўринда биз биринчи бор шу пайтгача бола деб айтиб келган тушунчани иккинчи ажратишимиз лозим бўлади, яъни қиз бола ва ўғил болага.

Тўғри, фарзанд туғилгандан бошлаб оилада унинг жинсига қараб муомала қилинади ва бу билан жинсий тарбия оилада бошлаб юборилади. Аммо бошлангич мактаб ёшига келиб, айниқса 2–чи, 3–чи синфларда болаларнинг жинсий фарқи кўпайиб боради. Буни оилада алоҳида ҳисобга олинишига оилавий руҳий муҳитга путур етмаган бўлади ва оила аъзолари оилавий ҳолатда ўзларини эркин сезади.

бошқа олимларнинг айтиш ва кузатишлари шунини билдирадики, қиз болалар ўғил болаларга қараганда мактабнинг бошлангич 1–3 синф даврида фаолроқ бўлиб, ўғил болаларни усиш ва улгайишда ортда қолдиради.

Қиз болаларнинг бундай табиий фаоллигини оила аъзолари албатта билишлари керак. Бу ҳол алоҳида эътиборга олинса, оилада шахсларнинг ўрни ва хусусиятлари тулиқ ҳисобга олинган бўлиб руҳий муҳити ижобийлашиб боради. Акс ҳолда қиз боланинг шўхликлари

Инсон уялишини оғир эсдан чиқаради. Аммо изза бўлганлигини бир умр эсдан чиқармаслиги мумкин.

Шундай экан оилангизда руҳий муҳит соғлом бўлсин десангиз болангизнинг ҳозиргина қилган ноўрин, хато, адашилган, англашилмовчилик юзасидан келиб чиққан хатти-ҳаракатини қоралаб уни жазолаб утирманг, айниқса воқеани юзига солиб изза қилманг.

Хато бўлиши мумкин бўлган ишлардан огоҳлантириб тарбия-

уялаб ҳам ўтирмайди. Аммо бундай ишни бошлангич синф бўласи қилмайди. У энди бундай қилиқни ўзига эп қурмайди. Чунки атроф, бошқалар унинг бундай ҳаракатига қандай баҳо беришини билади ва шундан уялади. Бу ўринда инсонни жамият орасида шахс сифатида шакллантирувчи энг катта туйғулardan бири, мана шу кенг маънодаги, уят эканлигини билишимиз ва унутмаслигимиз керак. Оилада болани ҳеч вақт уялтирмаслик ва изза қилмаслик лозим.

Ният

ЯХШИЛИК — БОҚИЙЛИК

Бир донишманд «Агар сен, юрган йўлингдан адашмай, бундан кейинги ҳаётим ҳам покиза ўтсин десанг, ҳафтада ёки ҳар ойда, ҳеч бўлмаганда йилда бир бор орқанга назар ташлагин-да, ана шу даврда умрингнинг қандай утказибсан, узингга-узинг ҳисоб бер», деган экан. Мен бир нарсасга шубҳасиз аминманки, касби-коридан, насл-насабидан қатъий назар ҳар бир инсон тириклик ташвишларидан ҳоли қолгач, ўзига «Бу фаний дунёда нималар қилишга улғурдим? Фарзандларимга нима қолдирдим? Уткинчи орзу-умидларга банди бўлиб қолмадимми?» деган саволларни беради. Зеро, шу саволларга ёруз юз билан жавоб берган инсонгина бахтлидир. Ривоят қилишларича, инсон дорил бақога рихлат қилганида уни уч нараса: яъни яқинлари, мол-давлати, яхшиликлари, қилган ҳайр-эҳсонлари қабрга кузатиб борар эмиш. Лекин яқинлари ва мол-давлати ортга қайтиб кетиб, марҳум билан унинг ҳайр-эҳсонлари, савоблари қабрга кирар экан. Шунинг учун ҳам кексалар лафн маросимларида «Бу дунёда қилган яхшиликларингиз у дунёда бошингизга соябон бўлсин» деб дуога қўл очадилар. Инсон яхшилик билан мангудир. Шоир айтганидек:

Ҳар кимнинг ҳам сочларига оқ тушсин,

Ажин тушсин, юзларига доғ тушсин.

Ҳар кимнинг ҳам қувват кетиб белидан,

Қўлларига асо — бир таёқ тушсин.

Имони соф, юзга кириб ёруз юз,

Тўйлар кўриб, елкасидан тоғ тушсин.

Ва жисмига сўнги сафар пайтида

Ўз боласин қўлидан тупроқ тушсин.

Абдувоҳид РАЗЗОҚ ўғли

ваъдага вафо марднинг иши, ваъдасиз— субутсиз киши

ЭНГ ҚАДИМИЙ ВА ЭНГ ЗҲР КАШФИЁТ

Инсоният бу муъжизани кашф қилишга бундан 15 минг йил муқаддам киришган, орадан 6 минг йил ўтгач, яъни 900 минг йил илгари бошқоқ ўсимликлар — макка, бўғдой, арпа, шўли қабилардан нон тайёрлана бошланган. Унга қадар одамлар нонга бўлган эҳтиёжларини «даррахт нонлари» ҳисобига қондиришган.

Илмий номи «Артокариус интигра» деб аталган бу ўсимлик жуда қадимдан маълум бўлган нон дарахтидир. Унинг мевалари шохларида эмас, танасининг йўғон қисмида жойлашган бўлиб, анча йирик-ўзунлиги ўттиздан 90 сантиметргача, айланаси 25 дан 30 сантиметргача, қўвунсимон, оғирлиги эса 10–15 килограмм келадиган бўлган. Олимлар бунинг таркибини текшириб қуришганда, унда крахмал, шакар моддаси ва бироз мой бор эканлиги аниқланган. Ушбу дарахт иқлими тропик бўлган мамлакатларда, асосан Африкада ўсади. Ерли аҳоли ҳануз бу дарахт мевасидан нон тайёрлайдилар. Тайёрлаш услуби эса ибтидоий: чўқурлиги 1 метр, эни эса 1,5 метр ура қазилади. Уранинг ости ва деворларини тупроқдан муҳофаза қилиш мақсадида банан дарахтининг барглари билан ёпилади. Нон дарахтининг етилган мевалари узиб олиниб, бир неча жойидан қозиқ билан тешиб чиқилади ва ўрага ташлаб қўйилади. Бир неча кун ўтгач, мева ачиб, эзилиб худди хамиртурушли хамирга ўхшаб қолади. Энди қулчалар, буханкалар, патирлар ясаб тандирда, қозонда пиширилади. Нон тайёрланадиган яна бир хили «Маниок» деб аталувчи бўта илдизидир. Бундан нон тайёрлаш усули Доминиканда

яшовчи Аравак қабиласида сақланиб қолган. Бутанинг илдизи ўта заҳарли бўлиб, илон заҳрига тенг, шунинг учун бу илдиз оғу қуроллари — ёй ўқи ва найза учига суркалади.

Бу илдиздан нон тайёрлаш қуйдагича: илдиз қовлаб олингач, майдалаб тўйилади ва сув қўшиб хамир қориледи. Хамирни қопга солиб, оғзини боғлаб кунт билан узок вақт эзилади. Шунда сув ўзи билан заҳарни ювиб чиқиб кетади. Сўнгга хамир қоли билан сопол кумга солиниб, устидан оғир тош боситирилади. Бунда сув хамирининг суви яна охиригача силқийди. Ва бир неча соатдан кейин ачиб бошлайди. Ана шу хамирдан оламдек зувалачалар ясаб чўпга илинади-да, худди қабоб пиширган-дек чўг устига тутиб сингдирилади. Араваклар тилида бу нон «Касабо» аталиб, энг сеvimли неъматлардан биридир.

Биз истеъмол қилаётган ноннинг асосий таркиби крахмал, оқсил, шакар, мой, минерал моддалар ҳамда бошқа витаминлардан иборат. Санаб ўтилган «Нон дарахтлари» таркибида ҳам юқоридаги моддалар бор. Фарқи шундаки, бирида мой, бирида шакар, яна бирида крахмал кўп бўлади.

Энг яхши нон—бўғдой нони ҳисобланишига сабаб, юқорида санаб ўтилган моддаларни табиат бу нонда шундай муассамлаштирганки, қунига неча бор есак ҳам ҳеч кўнғилга тегмайди.

Б. ЭРНАЗАР тайёрлади

20 апрель 1995 йил

«Оила ва жамият» 14 (186)

Бир гуруҳ ўртоқлар билан йиғилишиб ўтирадиган бўлдик. Яхшигина бозорлик қилиб, улфатлардан бирининг уйига бордик. "Жиз-биз" қилгач, қиттай-қиттай ҳам қилиб, анчагина қизишиб ўтирибмиз. Шу пайт қитмироқ бир ўртоғимиз "Ким хотинига "севаман" деб айтган?" деса бўладими? Ҳамма мунозарага киришиб кетди. Янги уйланганлардан эмас-мизми, тузуккина баҳс ҳам қилиб олдик.

— Йўқ, агар хотинга севаман, десанг, урди худо. У талтайиб кетади. Масалан, мен жуда бўлмай кетса, энангни қизи, деб қўяман.

Менинг гапим ўтга ёғ сепгандек суҳбатни авжига чиқарди. Биринчи, иккинчи... суҳбат охирагунча анчагина шиша бўшаган, тилларимиз ҳам радиопластинкадек айланиб-айланиб турибди.

Бир-биримизга сўяниб, кўчага

чикдик. Ёлғиз ўзим шаҳарнинг четига боришим керак. Зимистон кеча. Ўлгани устига тепгандек оёқ ҳам менга бўйсунмайди.

Тўрт оёқли ҳайвонларнинг кўрган куни кўрсин экан. Еган овқатинг томоғингга тикилиб турса, яна тинимсиз юришинг, югуришинг керак. Шу бугун-

Хижолатман хижолат

ЭНАНГНИ ҚИЗИ...

дан омон қолсам барча тўрт оёқлиларни ҳурмат қиламан деб қасам ҳам ичдим.

Кўнглим беҳузур бўла бошлади. Еган овқатимнинг ярмини "ташлаш"га тўғри келди. Ичак-чавоқларим томоғимга тикилиб, ўлай деганимда... иссиқкина қўл пешонамдан ушлади.

Ҳа, ит вафо, хотин жафо деганлар ноҳақ эканликларига амин бўлдим.

Хотиним рўмолчаси билан юзқўлимни тозаллагач, оёғимни ерга тегар-тегмас қилиб етаклаб йўлга тушди. Йўл-йўлакай айтган барча гапларимга "ха" ёки "йўқ" дер, менинг эса ичимдан гап "қайнаб" келарди. Қўярда-қўймас

уни ярим йўлда тўхтатиб, "Сени севаман" дедим. Ҳеч ким хотинини менчалик севолмаслигини ҳам айтдим. Албатта, талтайиб кетмаслигини эслатиб, бутун юрагимдагиларни тўқдим. Кўнглим тўлиб келгач, бироз кўз ёши ҳам қилиб олдим.

Кўп юрмасимиздан уйимизга етдик.

— Бироз туринг, мен ҳозир, — у шундай деб мени дарвоза олдидаги тошга ўтказди. Анчагина кўтдим, йўқ. Жаҳлим чиқа бошлади. Хотин зотини "товуқ мия" деганлар тўғрига ўхшайди. Йўқса эрини шу аҳволда кўчада қолдириб, қаёққа йўқ бўлдикин? Овозимни баралла қўйиб чақира бошладим. Зумда дарвоза очилиб, останада у пайдо бўлди.

— Энангни қизи! Нима, талтайиб кетдингми?

— Вой, кайфингиз борми?..

Хотиним ароқни чиқарганининг гўрига ёши қалаганча мени уйга олиб кириб, уст-бошимни тозалашга тушди. Мен токи жойга кириб, кўзим уйқуга кетгунича "энг сара" сўзлар билан уни сийладим.

Эрталаб хотинимнинг дийдиесини эшитиб, кўзимни очдим. У-ху... Янги костюм-шимини унинг қўлида кўпқаридан чиққан чавандознинг кийимидек шалвираб турибди.

— Ҳа, турдиларми? Шу жониворни ичмасангиз, нима бўлади? Уст-бошингиз, ранг-рўйингизга бир қаранг! Ким билан келганингизни ҳам билмайсиз, тун бўйи менга сўкиниб чиқдингиз.

У кўз ёши қилишга тушди. Мен уни ёнимга ўтқизиб, кечаги воқеаларни эслашга ҳаракат қилдим.

— Менга қара, сен кеча ростдан ҳам уйдამидинг? Ҳеч қаёққа чиқмаганимдинг?..

— Ҳалиям кайфингиз тарқамабди. Яна қайтадан бошляпасиз.

— Қайт қилаётгандим, сен келиб қолдинг...

— Йўқ, мен кеча уйда эдим. Ярим кеча кўчада тентираб, ўлибманми?

Бошимдан совуқ сув қуйгандек кўзларим ярқираб очила бошлади. Симллаб жонимни олаётган бош оғриғи ҳам таққа тўхтади.

Хижолатдан тобора ерга кириб бо- раётгандек эдим.

ТЕШАВОВ
Шаҳрисабз

ПУЛЛАР ТАРИХИДАН

XVIII асрда АҚШда 450 миллион доллар қоғоз пул чиқарилган. Тез орада бу пул шунчалик қадрсизланиб кетганки, бир сартарош деворга турли гулқоғозлар ўрнига пул ёпиштириб чиққан. Масхарабозлардан бири эса кучукчасига пулдан камзул тикиб берган.

xx xx xx

Ўрис юртига муғуллар бостириб келгунича рус тилида "рубль" яъни "пул" сўзи йўқ бўлган. Пул қимматидаги нарсаларни жонивор номи билан-мол деб аташган. Давлат хазинаси эса молхона деб юритилган.

xx xx xx

Қадимий Римда қалбаки пул ясаганларни аёвсиз қатл этганлар. Агарда у Рим аҳолисидан бўлса уни йиртқич ҳайвонларга едириш учун циркка топширганлар.

xx xx xx

Қадимий рус қонунларида эса пул ясаганларнинг томоғига қўрғошин эритиб қуйиш удум бўлган. Кейинчалик бу жазо — оёқ-қўлини кесиб ташлаш билан алмаштирилган.

xx xx xx

Наполеон Бонапарт Россияга юриш қилиш учун Францияда қалбаки рус пулларини сон-саноқсиз босиб чиқаришга буйруқ берган. Унинг қўйинлари рус ерига бостириб киргач шу пулларни ишлатиб Россияни кризис ҳалокатига олиб келган.

xx xx xx

Илгари Француз хонимлари тўй еки бирорта байрам оқшомига бориш учун кийим-кечагига салкам 30 килодан олтин сарфлаган. Сочларини ювиб-тараш учун эса ҳар бири 400 франк ҳаражат қилишган.

xx xx xx

1711 йилда князь Гагарин ўз бойлигини дунёга намойиш қилиш учун қумуш гардишли аравада юрган. Саккизта отининг тақаларини соф олтидан яساتган.

Офат кўрмай десанг, ҳушёр бўл!

С. МУСАЕВ сурати

Соғлом ва гўзал бўлай десангиз

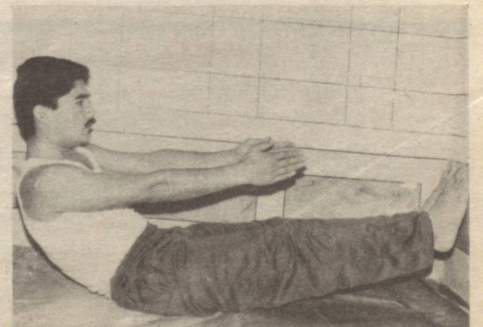
3. НАУКАСАН

Одед еки гиламда орқангиз билан тўғри етинг. Оёғингиз тиззаларини, оёқ панжангиз ва оёғингиз бош бармоқларини бир нуқтага келтиринг. Қўлларингизни баданингизнинг енларига қўйинг. Чуқур нафас олинг ва нафасингизни чиқарманг. Уттанпад Асандаги каби қўлларингизга таяниб, оёқларингизни кўтаринг. Кейин бошингизни, орқангизни ва белингизни ҳам юқорига кўтарасиз. Бунда қўлларингизни думбанингизга таянтириб куч олишингиз, мумкин. Энди эса қўлларингизни тўғри чиқариб ушланг. Танангизнинг оғирлиги думбаларингизда мувозанатлашади. Ушбу ҳаракатлар бу асаннинг асосини ташкил қилади. Энди нормал нафас олинг ва ушбу ҳолатни қўлингиздан келгунича сақлаб туринг. Яхшилаб нафас олинг ва бошингизни, қўлларингизни ҳамда оёқ пан-

жаларингизни полга тушинг. Ҳордиқ чиқаринг (албатта Шавасан ердамида)

ФОЙДАЛАРИ:

НАУКАСАН киндикнинг илгариги ҳолатига қайтишини таъминлайди. У ошқозондаги газларни ҳайдаб, оғирлик ҳиссини дафътади. Ичакларни тозалайди. Ичаклардаги ҳар-ҳил қолдиқларни йўқотади. У ошқозонни ихчамлаштиради. Ва қоринни бир хил сақлашга ҳам ердан беради.

Сунгги пайтларда «хотин» сўзига «гамхўр» деган сўзни ҳеч қовуштириб айтиб бўлмай қолди. Чунки эрига меҳрибон, рузгорига жонқуяр уй бекалари тобора анқонинг уруғига айланиб борапти. Бу, хотин деганингиз агар ўзини ишчан, ташвиши бошидан ошиб-тошиб ётгандай қилиб кўрсатаман деса борми, нақ артистнинг ўзи бўлади-қолади, қуриб туриб санъатга иштиёқи зурлигидан ҳайратга тушасиз. Агар-чи, шундай дамда унинг чанг-панглари ар-таётганини кузатсангиз беихтиёр машҳур режиссёр Станиславский услубини эслайсиз; қойшабларни дазмоллаганда битам ипакдай эшилиб товланади-

Антонио Амурри
(Италия)

БЕПАРВО ХОТИН

ҲИКОЯ

ки, унинг ҳазин-ҳалимлигини қуриб туриб кўзингизга гилт-гилт ёш қўйлади. Тўшақ солишининг ўзи бир санъат, нақ Сара Бернарининг эҳтироси, нозу ишварларини кўргандай юрагингиз ҳаққиради. Хуллас, ана шундай театрнамо уйинлари билан хотинлар узларини жуда уд-дабурро уй бекасидай курсатмоқчи ва бу билан эрларига бепарволикларини оқламоқчи ҳам бўлишади.

Мана бир мисол: эр ишдан келди. Шўрлик ҳолдан тойган, чарчаган. Хотин эса ўйда, боя айтганимдай, «бўзгича ташвишга ботган» бир аллозда. Эшикни очиб-очмай у ошхонага югуради: «Вой, товам оловда эди-я!» Аслида ваҳимага ҳолат қолмаган, чунки уйни куйган пивэ хиди тўтиб кетган.

— Қандай янгиликлар бор, дадаси? — ошхонадан туриб сўрайди хотин.
— Гап кўп, — жавоб қилади эр палтосини еча бошлаб, — Мояман ошди! Бугун эрталаб идорада мажлис...

— Уэр, дадажониси, — унинг сўзини бўлади хотин ва ошхонадан учар юлдуздай гиз этиб ётоққа ўтади, — мен, ҳозир, деразани бекитай, улгир елвизак эмси... Янгиликлар борми, деб сўраялман, жавоб ҳам берай демайсиз?!

— Жавоб берайлан-ку, — дейди эр палтосини илгакка иларкан, — янгиликлар бор, деяпман, ойлигим ошди... Бошқарида...

— Қаттиқроқ гапирсангиз-чи, эшитмаяпман, — ваннадан қичқиради хотин.
— Айтаяпман-ку, ахир. Бугун эрталаб бошқарида мажлис бўлди, менга олдинги қўшимча ҳақниям берадиган бўлишди...

Жумракдан оқайтган сувнинг шовқини унинг товушини босиб кетади. Эр чуқур хурсиниб, қаттиқроқ гапирди:

— Ниҳоят менга қўшимча ҳақни беришди. Буни қанча кутганимни ўзинг би-

ласан.

— Мен буюқдаман, дадаси, — қичқиради, негадир яна ошхонада пайдо бўлган хотин. — Бир нима демоқчи бўлаяпсиз, шекилли.

— Ҳа-а! — буқиради эр.

— Берироқ келиб гапирмайсизми, нега хонанинг ичида сандирақлаб юрибсиз! — хитоб қилади хотин.

Эр боз хурсиниб, ошхонага йўл олади, албатта, бу лаҳзада хотин ошхонани тарк этган, ҳаммаёқ тутунга тўлган бўлади.

— Қаердасан? — бўғилиб бақиради эр.

— Ваннадаман! Сочимни турмаклаб олай. Сизга ёқай дейман-да, дадажониси. Янгиликлар бор деяпсизми?...

ди, бироқ ўзини қўлга олиб, замзама билан дона-дона қилиб гапира бошлайди:

— Мен айтаяпман, бугун менга...

— Ҳозир, айвонда кирларни йғиб олай...

— Бас! Жойингдан жилмайсан! Эшитасан гапларимни! Тўхта, бўлмаса отиб ташлайман! — қичқиради эр.

— Жа қўлосиз-а! — аччиқланади хотин. — Гуноҳим нима менинг! Атиги билмоқчиман қўшимча ҳақни бердим, йўқми, холос. Сиздан бир гапни сўрабам бўлмайди!

— Кет, йўқол! — буқиради эр бошини чангаллаб.

— Ҳа, бор! Мояман ошди. Икки йиллик устамани ҳам беришмоқчи...

— Мана, энди ҳаммаси жойида, — дейди хотин ва эрининг шундоқ ёнгина-сидан тезюрак поезддай шитоб билан ўтиб, номаълум томонга ғойиб бўларкан.

— Тушунтириброқ айтсангиз-чи, ўзи нима гап. Вой, улмасам, пивэ куйиб кетибди! Ҳозир, очиб қарай...

Эр сулайиб курсига чўкади.

— Қаёққа йўқолиб қолдингиз? — қичқиради хотин ошхонадан.

— Шу ерданман — дейди эр, барибир гапи хотинининг қулоғигача етиб бормайтганига ишонганидан, овозини кўтармай.

— Қаерда-шу ерда? Бери келинг, ичимдагини топ, деб мени ҳадеб қўйнайверасизми ахир, бирор-бир ёруғлик бўлса менам билай, ё бунга ҳаққим йўқми?

— Бор, бор! — буқиради эр.

— Унда нега бунча чайналасиз! Тош қотиб ўтиришларини! Сизданман гап чиқадими ўзи!

Эр ўзини оқламоқчи бўлиб огиз жуфтлайди:

— Ахир, сен...

Гапи озгида қолади, чунки хотин ракетадай гизиллаб қаёққадир ўтиб кетади.

Эр яна хурсиниб олиб, ортидан қичқиради:

— Қўшимча ҳақни беришди! Бешинчи марта айтаяпман, беришди!

— Бақирманг, кар эмасман. Нимани айтаяпсиз бешинчи марта? — дейди хотин ўтиб кетаётиб.

— Бир пас тўхтайсанми, йўқми? — қони қайнаб сўрайди эр.

— Пивэ! — хитоб қилади хотин ва ўзини яна ошхонага уради. — Гапираверинг, гапираверинг, бу ерда мен яхши эшитаяпман.

Эрининг кўнгли озиб, хиёл ҳолсизлана-

ди, бироқ ўзини қўлга олиб, замзама билан дона-дона қилиб гапира бошлайди:

— Узингиз йўқолинг! Одаман шунақа бўладими? Бир нимани сўраб бўлмайди-я! Озгингни очирмайман, дейди. Дарров муштини дулайтириб бошинга дўнади. Ҳима, менинг ҳаққим-йўқми билмишга! Уззукун итдай гимирлайсан, елиб-югурасан, бир пас ўтиргани вақт йўқ, яна жиндай сўраб-сориштирсанг, бас, узиб олади. Доим бошқалардан сўраб биламан... Соз бупти қўшимча ҳақни бермагани, баттар бўсин! Сизга ўзи шу керак!...

Хўш, шундай вазиятда нима қилиш керак, деб ўйлайсиз? Ишдан ҳориб қайтиб, энди бўсагани хатлаб ичкарига киришингиз билан: «Келинг, қандай янгиликлар бор, дадаси?» деб сўрайди хотинингиз.

Шунда сиз бамайлихотир: «Мен газ плитасига бомба қўйиб қўйдим. Гугурт чақишинг билан ҳаммаси кунпая-кун бўлади», денг.

Ана шундан сўнг воқеалар қўйдагича давом этади:

— Кечирасиз, дадаси, мен... ҳозир. Бир нима дедингизми?

— Газ плитасига бомба қўйдим, деяпман.

— Сал сабр қилинг, мана ҳозир, эшитмаяпман. Қаттиқроқ гапирсангиз-чи!

— Газ плитасига бомба қўйиб қўйганман, деяпман, гугурт чақишинг билан...

— Ҳозир, бир зум, борапман, бунини Гапираверинг, гапираверинг, гапингизни эшитаяпман, Демак, ҳалиги...

— Бомбани газ плитасига қўйдим.

— Гапингизни бўлдим, уэр. Манавидан сув оқаяпти...

— Бомба бор, деяпман.

— Буюққа келсангиз-чи. Газни ёқай, кўмгонни олов...

А. ОТАБОЙ таржимаси

Сўнги устун

ЯНГИ

«МЕТРОПОЛИТЕН»

Полшанинг пойтахти Варшавада 1925 йили қурилиши бошланган метронинг биринчи линияси ишга тушди. II-жаҳон урушининг, сийёсий келишмовчиликларнинг ва иш ҳақи маблағининг етмаганлиги сабабли бу метро қурилиши бир неча ўн йилга тўхтаб қолган эди. Ниҳоят, биринчи метро электричкиси ўз излари бўйлаб юрди. 11 километрдан иборат бўлган бу метро линияси пойтахт шаҳарнинг жанубий қисмининг марказ билан туташтиради.

27 ХОТИНЛИ БРАЙМ

XIX асрнинг биринчи ярмида АҚШ-да яшаб ўтган Брайм Янг дунёда қўлтилни эркакларнинг энг бахтлиларидан бўлган бўлса ажабмас. Унинг 27 хотини бўлиб, уларнинг ҳаммаси биралиқда жуда иноқ яшаган Брайм Яннинг бу хотинларидан 56 бола дунёга келиб, энг кенжа фарзанд Янг 68 ёшдалигида тугилган. Брайм Янг 27 хотинини ва болаларини доимий равишда ўз қарамоғида таъминлаган, болаларнинг таълим олиши учун эса ҳусусий мактаб ҳам очган.

БЕДАВО ДАРД

Испаниянинг Савилья шаҳрида яшовчи пенсионер Хесус Фернандес кейинги қирқ йил мобайнида бирор соат ҳам ухлаган эмас. У бу дарддан ҳолис бўлиш учун учрамаган табиби, қилмаган муолажаси қолмади. Лекин ҳеч қайсисидан шифо тополмади. Хесус ҳамма уйкуга кетганда тонггача радио эшиттиришларининг барчасини тинглаб чиқади. Дарди бедаво деганлари шунақа бўлса керак.

ҚУРБАҚАЛАР КОЛЛЕЖИ

Калифорниялик профессор Билл Стел Эмрсфил шаҳарчасида қурбақалар учун коллеж очди. Бу гаройиб «уқув юртида» бақалар баландликка сакраш ва ҳатто ўзларига мос келадиган даражада юк кўтаришга ҳам ўргатилмоқда. Профессор Билл гипноз йўли билан ўз тарбияланувчиларини турли хил «қуйларга» солишга эришяпти. Кизиги шундаки, бу коллежда маълумот олаётган бақалар кейинчалик қандай «муҳим» ишлар билан машғул бўлар экан.

ХАЛОСКОР МУШУК

Американинг Лонг-Айленд шаҳрида яшовчи бир мушук икки ичун улимдан кўқариб қолганлиги учун медал билан мукофотланди. Мушук соҳиби, 60 ёшли Райал Куча ва унинг қўшнис 58 ёшли Жеймс Хамелин қаттиқ уйкуда эканлигида хонадонда тўсатдан ёнгин содир бўлади. Бунини кўрган мушук уларни уйғотиш мақсадида қаттиқ миёвлайди. Бу ҳаракат ёрдам бермагач, ҳўжайинининг устига чиқиб, то уйғонмагунча шаппатиллайверади. Ниҳоят, қўшнини очган Райал воқеани англаб, қўшнисини уйғотди. Ва уччовлон аланга ичида қолган уйни тарк этдилар.

МАТБУОТ ХАБАРЛАРИ АСОСИДА ТАЙЁРЛАНДИ.

КУЛГИЛИ ВОҚЕА

Англия «Ньюпорт» футбол жамоасининг дарвозабони ўзи билан бирга ихчамгина телефон аппарати ҳам олиб юрди. Ажабланирлиси шундаки, у бу одатини уйин давомида ҳам ташламас экан. Яқинда бу-

либ ўтган уйинлардан бирида, унинг дарвозасига 11 метрлик жарима тупи белгиланган эди. Шу пайт телефон жиринглаб қолиб, дарвозабон телефон гўша-гига тармашди ва 5 минут уйинни тўхтатиб турди. Бундан га-

забланган уйин ҳаками унга сариқ карточка курсатди. Кейинчалик аниқланишича, дарвозабонга утилчасининг энагаси кўнғироқ қилиб бутун болага қарол маслигини айтган экан. Бу «муҳим» хабар дарвозабон жамоасининг мағлубиятига сабаб бўлди.

ЁМОН БИЛАН ТАЛАШСАНГ ҚАДРИНГ КЕТАР

Э. ЭШОНҚУЛОВ

БОШ МУҲАРРИР:
Абдукарим РАҲИМБЕРДИ

Муассислар: Ўзбекистон Республикаси
болалар жамғармаси ва «Соғлом
авлод учун» Халқаро хайрия
жамғармаси.

МАНЗИЛИМИЗ:
700078, Мустақиллик
майdonи, 5-бино.

Телефон: 39-43-95
Эркин ЭШОНҚУЛОВ
навбатчилик қилди
Обуна индекси - 64654
Руйхатга олиш № 33
Буюртма Г-0170. 23566 нусхада чоп
этилди. Офсет усулида босилди.
Формати А-3, ҳажми 2 босма табок.